

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.7.35>

УДК 630.61:22

*М. Я. Височанська,
д. е. н., старший дослідник,
Інститут агроекології і природокористування НААН
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2116-9991>
О. А. Марковський,
аспірант,
Інститут агроекології і природокористування НААН
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-6395-0433>*

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ НЕДЕЕРЕВНОЇ ЛІСОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

*М. Vysochanska,
Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher,
Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS
O. Markovsky,
Postgraduate student,
Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS*

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN FORMING AN ECO-ECONOMIC MECHANISM FOR THE EFFECTIVE UTILIZATION OF NON-TIMBER FOREST PRODUCTS

Проведено аналіз використання недеревних лісових ресурсів у зарубіжних країнах та виявлено основні проблеми й обмеження їх ефективного використання. На основі цього сформульовано рекомендації, спрямовані на удосконалення підходів до управління та розвитку недеревного лісокористування з урахуванням кращих міжнародних практик.

Проаналізовано досвід європейських країн переконливо демонструє, що успішний розвиток побічного лісокористування ґрунтується на інтеграції економічних, екологічних та соціальних інструментів. Польща та Латвія доводять ефективність кооперативних моделей і залучення фінансування через європейські програми розвитку сільських територій. Приклади Фінляндії та Португалії яскраво свідчать, що поєднання культурних традицій, державної підтримки та сучасних цифрових рішень сприяє формуванню стабільних ринків НДЛП, стимулює місцеву зайнятість і створює додану вартість. Особливо цінним для України є запровадження системи платежів за екосистемні послуги (PES), що вже успішно працює у Німеччині та Португалії, підкріплюючи збереження лісів ринковими механізмами. Також окреслено Європейський підхід, який підкреслює, що сталий розвиток лісового господарства можливий лише за умови інтеграції недеревної продукції у ланцюги доданої вартості — це забезпечує економічні стимули для збереження лісів та розвитку сільських територій. Однак, оскільки ЄС значною мірою залежить від імпорту таких ресурсів, його політика має глобальний вплив, спонукаючи до відповідального лісокористування не лише в Європі, а й у країнах-постачальниках. Аналіз правових та фіскальних підходів різних країн ЄС свідчить про те, що ефективне регулювання побічного лісокористування базується на поєднанні чіткої правової бази, гнучких адміністративних механізмів та стимулів для офіційної діяльності.

The analysis of the use of non-timber forest resources in foreign countries was conducted and the main problems and limitations of their effective use were

identified. Based on this, recommendations were formulated aimed at improving approaches to the management and development of non-timber forest use, taking into account the best international practices. The experience of European countries analyzed convincingly demonstrates that the successful development of secondary forest use is based on the integration of economic, environmental and social instruments. Poland and Latvia prove the effectiveness of cooperative models and attracting financing through European rural development programs. The examples of Finland and Portugal clearly demonstrate that the combination of cultural traditions, state support and modern digital solutions contributes to the formation of stable markets for non-timber forest resources, stimulates local employment and creates added value. The introduction of a system of payments for ecosystem services (PES), which is already successfully operating in Germany and Portugal, underpinning forest conservation with market mechanisms, is of particular value for Ukraine. The European approach is also outlined, emphasizing that sustainable forestry development is possible only if non-timber products are integrated into value chains, which provides economic incentives for forest conservation and rural development. However, since the EU is largely dependent on imports of such resources, its policies have a global impact, encouraging responsible forest management not only in Europe but also in supplier countries. An analysis of the legal and fiscal approaches of different EU countries shows that effective regulation of secondary forest use is based on a combination of a clear legal framework, flexible administrative mechanisms and incentives for official activity.

Ключові слова: *побічне лісокористування, лісовий сектор, еколого-економічний механізм, лісокористування, інституціональне забезпечення.*

Keywords: *secondary forest use, forest sector, ecological and economic mechanism, forest use, institutional support.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Протягом всієї історії ліси відігравали ключову роль у забезпеченні людства необхідними для життя ресурсами — від їжі та ліків до матеріалів для побуту. Ще задовго до появи технологій механізованої заготівлі деревини, люди активно використовували недеревні ресурси лісу для задоволення базових потреб. За оцінками, майже 20 % сільських домогосподарств у країнах, що розвиваються, отримують дохід або продукти харчування завдяки лісам [1]. У світі сотні мільйонів людей мешкають у лісових регіонах чи поруч із ними, покладаючись на ліси як джерело засобів до існування [2; 3].

Побічне лісокористування, яке в міжнародній практиці охоплюється терміном «недеревні лісові продукти» (НЛП), становить фундаментальний, хоча й часто недооцінений, компонент глобальної лісової економіки та систем життєзабезпечення місцевих громад. Упродовж десятиліть ці ресурси класифікували як «другорядні», «побічні» або «неосновні» лісові продукти — терміни, що відображали панівну парадигму лісоуправління, зорієнтовану майже виключно на заготівлю деревини.

З огляду на зростаючу роль цифрових технологій у лісовому господарстві, інтеграція інноваційних ІТ-рішень у моніторинг та управління побічним лісокористуванням дозволить значно підвищити прозорість, точність обліку та ефективність використання ресурсів. Водночас вивчення зарубіжного досвіду формування еколого-економічного механізму ефективного використання недеревної лісової продукції сприятиме впровадженню кращих практик, адаптованих до національних умов. Це комплексне поєднання технологічних інновацій та міжнародних підходів створить основу для сталого розвитку галузі та забезпечить економічну вигоду місцевим громадам.

АНАЛІЗ ОСТАНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання зарубіжного досвіду в контексті формування еколого-економічного механізму щодо ефективності використання побічного лісокористування розглядалися в науково-практичних дослідженнях науковців: А.М. Бобка, О.І. [4], Дребот [5], І.М., Лицура [4], Карпука А.І. [6]. О.І Фурдичка [7], Голуб О.А. [8], Бандерич В.Б. [9]. У працях згаданих учених досліджено, зокрема: еколого-економічні проблеми просторової організації побічного лісокористування в Україні, питання формування сучасних еколого-економічних відносин у сфері використання недеревних лісових ресурсів, методологічні основи розвитку екологічного менеджменту та екоаудиту побічної продукції лісового сектору, а також управління еколого-економічними ризиками у контексті переходу побічного лісокористування на засади сталого розвитку тощо. Для майбутніх досліджень доцільно зосередитись на розробці інноваційних підходів до інтеграції цифрових технологій у моніторинг та управління побічним лісокористуванням. Також важливо вивчити зарубіжний досвід формування еколого-економічного механізму ефективного використання недеревної лісової продукції.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Поточна і, особливо, потенційна майбутня економічна цінність недеревної лісової продукції (НЛП) значною мірою залишається непоміченою в офіційній статистиці та прогнозованому аналізі, оскільки багато НЛП є частиною неформальної економіки і не враховуються належним чином, або реєструються як сільськогосподарська продукція в офіційних документах. Загальноєвропейське опитування, проведене у 2015 році, оцінило вартість НЛП, зібраних у Європі, в 23 мільярди євро на рік, з яких близько 3,4 мільярда євро реалізуються через офіційні та неформальні канали. Ця сума знаходиться в тому ж порядку величини, що й загальний дохід від круглого лісу. Крім того, Європа є центральним гравцем у міжнародній торгівлі недеревної лісової продукції, імпортуючи 4,2 мільярда євро (50 % світового імпорту) та експортуючи 3,4 мільярда євро (40%

світового експорту). Більше того, недеревна лісова продукція вкорінені в повсякденному житті: 90 % європейських домогосподарств регулярно споживають недеревну лісову продукцію, тоді як 26 % збирають певний тип НЛП принаймні раз на рік, для власного споживання або продажу. Понад 60 мільйонів європейських збирачів, часто організованих в асоціації, беруть участь у цій діяльності. Позитивний вплив на громадське здоров'я та добробут цих видів діяльності на свіжому повітрі та традиційних занять, хоча й невимірний, важко переоцінити [10].

Збір і виробництво недеревної лісової продукції є важливою частиною культурної спадщини Європи. Ще до переходу до землеробства європейці були мисливцями-збирачами, які залежали від диких лісових ресурсів. Сільське господарство ніколи повністю не замінювало ліси як джерело різноманітних ресурсів, і приблизно до 200 років тому ліси переважно використовувалися для багатофункціональних потреб, тоді як лісове господарство не було орієнтоване виключно на деревину. Про це свідчать і результати нещодавніх досліджень. [11] Нещодавні дослідження показують, що 90 % європейських домогосподарств регулярно споживають недеревну лісову продукцію, тоді як 26 % збирають певний її вид принаймні раз на рік — для власних потреб або для продажу. Це становить понад 60 мільйонів європейських збирачів, які нерідко об'єднуються в динамічні асоціації, наприклад спілки грибників. Такі види діяльності на свіжому повітрі є продовженням багатовікових традиційних практик та знань, що збагачують духовні й культурні аспекти життя, зокрема унікальні кулінарні традиції. [12], та більш активний особистий спосіб життя.

Поточний і потенційний економічний вимір недеревної лісової продукції (НЛП) часто вислизає зі статистики та прогнозів, оскільки багато НЛП є частиною неформальної економіки або реєструються як сільськогосподарська продукція в офіційних документах. Тим не менш, щорічний глобальний дохід від НЛП був оцінений ФАО у 88 мільярдів доларів США (67 мільярдів євро) у 2011 році [13], хоча ця цифра є значним заниженням реальної вартості: лише

в Китаї оцінювана вартість НЛП, включаючи інгредієнти для традиційної китайської медицини та лісові продукти харчування, становить близько 73 мільярдів доларів США (51 мільярд євро) [14]. Ці дані свідчать про значний недооцінений економічний потенціал недеревної лісової продукції, який залишається прихованим через неформальний характер ринку та недостатню статистичну фіксацію. Така ситуація підкреслює необхідність удосконалення обліку й розвитку еколого-економічних механізмів для максимізації вигод від НЛП.

Європа є ключовим гравцем у торгівлі НЛП. На ЄС припадає майже половина світового імпорту НЛП (4,2 мільярда євро) та 40% експорту (3,4 мільярда євро), хоча, звичайно, внутрішні ланцюжки доданої вартості від виробництва до споживання не відображені в цій статистиці міжнародної торгівлі. Європа є світовим лідером у постачанні корка та виробів з корка, солодких каштанів та середземноморських кедрових горіхів, а також є значущим гравцем на ринках трюфелів, рослинних танінів та дикорослих грибів. Однак для більшості НЛП Європа є чистим імпортером. Наприклад, у 2014 році Європа імпортувала сировину рослинного походження на суму 2,5 мільярда євро, 70% якої походило з дикорослого збору ЛАПР з країн, що розвиваються (UNODC, 2016) [15].

Недеревна лісова продукція – необхідний елемент для досягнення пріоритетів політики Європи.

Європейський зелений курс (2019) [15]. Недеревні лісові продукти (НЛП) можуть стати важливим чинником переходу до вуглецево-нейтральної, циркулярної та біоорієнтованої економіки [15]. Натуральні смоли й корок, а також невиробниче використання талової олії та інженерної деревини здатні суттєво замінити невідновлювані матеріали з високим вуглецевим слідом у багатьох сферах застосування. Їстівні НЛП сприяють формуванню справедливої, здорової та екологічно безпечної продовольчої системи, знижуючи потребу у використанні хімічних пестицидів, мінеральних добрив і антибіотиків. Територіальний маркетинг і стратегії розвитку територій

можуть використовувати привабливість НЛП для створення «зелених» робочих місць у сільській місцевості, зокрема в гірських та інших маргіналізованих регіонах.

Спільна аграрна політика (CAP) після 2020 року [16] встановлює оновлені амбіції щодо сталого розвитку, закріплення ролі сільського господарства в центрі європейського суспільства та підтримки економічного добробуту фермерів шляхом розвитку розумного, стійкого й диверсифікованого аграрного сектору, який зміцнює соціально-економічну структуру сільських територій. Агролісомеліорація та ланцюги доданої вартості недеревної лісової продукції є дієвими інструментами для диверсифікації доходів фермерських господарств, підтримки складних багатофункціональних систем землекористування та відновлення зв'язку людей із сільськими територіями й природними екосистемами. За оцінками EURAF (Європейської федерації агролісомеліорації), агролісомеліораційні системи можуть бути створені або відновлені на 90 мільйонах гектарів ріллі та 24 мільйонах гектарів земель у країнах ЄС-27, з яких 12,8 мільйона гектарів визначено як пріоритетні території. У Середземноморському регіоні та інших районах, схильних до лісових пожеж, це могло б суттєво сприяти зниженню ризику їх виникнення [17].

Лісова стратегія ЄС [17] спрямована на сприяння сталому управлінню лісами задля збереження біорізноманіття, пом'якшення наслідків зміни клімату та підтримки інших екосистемних послуг, а також для забезпечення сталого економічного зростання та створення робочих місць, що сприяють розвитку сільських територій. Простіше кажучи, без ефективно вибудованих ланцюгів доданої вартості недеревної лісової продукції досягнення цих цілей у більшості європейських регіонів було б майже неможливим. Крім того, враховуючи, що Європа є одним із основних імпортерів недеревної лісової продукції, стає та справедливе регулювання торгівлі такою продукцією може зробити вагомий внесок у збереження та відновлення лісів за межами Європи — відповідно до намірів ЄС посилювати глобальні зусилля із захисту

й відновлення лісів (2019) та запровадження Лісових партнерств ЄС [18]. Європейський підхід підкреслює, що сталий розвиток лісового господарства можливий лише за умови інтеграції недеревної продукції у ланцюги доданої вартості — це забезпечує економічні стимули для збереження лісів та розвитку сільських територій. Однак, оскільки ЄС значною мірою залежить від імпорту таких ресурсів, його політика має глобальний вплив, спонукаючи до відповідального лісокористування не лише в Європі, а й у країнах-постачальниках.

Приклади європейських країн із високою еколого-економічною ефективністю побічного лісокористування. Серед європейських країн особливо виділяються Фінляндія та Швеція, де побічна лісова продукція (ягоди, гриби, лікарські рослини) інтегрована в стале лісове господарство. У цих країнах діють чіткі правові рамки, науково обґрунтовані норми збирання та система сертифікації (наприклад, FSC та PEFC), що гарантує екологічну безпеку. Фінляндія, зокрема, активно розвиває біоекономіку, переробляючи НЛП у харчові добавки, косметику та фармацевтичні продукти. Швейцарія та Австрія також демонструють високий рівень ефективності завдяки програмам підтримки місцевих виробників із продажу органічної лісової продукції, що поєднує екологічні стандарти з економічною вигодою [10; 17].

Досвід для України: адаптація та перспективи. Для України корисним може бути досвід Польщі та Латвії, де розвинута мережа кооперативів із збирання та переробки НЛП, що забезпечує додаткові доходи для сільських громад. Польща, наприклад, активно використовує європейські програми (наприклад, LEADER) для фінансування проектів із сталого лісокористування. Також варто звернути увагу на Німеччину, де функціонує система "плати за екосистемні послуги" (PES), що стимулює збереження лісів через ринкові механізми. Україна могла б запозичити ці підходи, адаптувавши їх до власних умов, зокрема через розвиток екотуризму,

органічного сертифікування та державно-приватного партнерства у сфері переробки недеревної лісової продукції.

Яскравими прикладами європейських країн, що досягли високої еколого-економічної ефективності у сфері побічного лісокористування, є Фінляндія та Португалія. У Фінляндії побічне лісокористування, зокрема збір дикорослих ягід і грибів, активно інтегрується в національну економіку та екологічну політику. Завдяки праву загального доступу до лісів («*jokamiehenoikeus*»), громадяни мають право вільно збирати лісові продукти, що стимулює місцеву зайнятість і туризм. Уряд підтримує створення кооперативів, цифрових платформ для обліку та збуту продукції (наприклад, Forest Finland), а також впроваджує систему сертифікації сталого збору. За даними Natural Resources Institute Finland (LUKE), щорічна вартість ринку дикорослих ягід перевищує 100 млн євро, а експорт досяг близько 20 млн євро на рік [10; 14; 15].

Португалія, у свою чергу, є лідером у використанні кори пробкового дуба, що є типово побічним лісовим продуктом. Країна забезпечує понад 50% світового виробництва корку, а щорічний дохід від експорту пробкової продукції перевищує 900 млн євро (Eurostat, 2021). При цьому пробкові ліси активно зберігаються як частина культурної та біорізноманітної спадщини, зокрема через програми Natura 2000 та механізми платежів за екосистемні послуги. Уряд стимулює сталу заготівлю через податкові пільги, субсидії на сертифікацію FSC, а також сприяє розвитку екотуризму. Досвід цих країн демонструє, як поєднання економічного інтересу, екологічної відповідальності та участі місцевих громад сприяє ефективному використанню потенціалу побічного лісокористування.

Щодо інституціонального забезпечення ефективного побічного лісокористування, прикладами високої організаційної та управлінської моделі можуть слугувати Італія та Іспанія. В Італії функціонує низка регіональних інституцій (наприклад, Agenzia Forestale Regionale dell'Umbria), які координують діяльність у сфері збору трюфелів, грибів, лікарських рослин, забезпечуючи водночас екологічний контроль, ліцензування, науковий

моніторинг і розвиток місцевого малого бізнесу. Важливим елементом є інтеграція НДЛП у агролісівництво (agroforestry), що підтримується як на національному рівні, так і через програми ЄС (CAP, Horizon Europe). Існують чітко визначені правила доступу до ресурсів, поділ компетенцій між лісовими службами, муніципалітетами й асоціаціями збирачів, що формує ефективну інституційну екосистему [10; 14; 15].

В Іспанії інституційне забезпечення побічного лісокористування тісно пов'язане з децентралізованою моделлю управління лісами. Наприклад, у регіоні Кастилія і Леон діє спеціалізована агенція Cesefor, яка підтримує інновації у сфері НДЛП, сприяє створенню ланцюгів доданої вартості, веде публічні реєстри ресурсів і сертифікацій, а також забезпечує навчання та сертифікацію збирачів. Одним із найуспішніших прикладів є Мікологічні резервати, де впроваджено систему збору плати за право заготівлі грибів, що фінансує охорону лісів і розвиток локальної інфраструктури. Такий підхід ілюструє ефективну модель інституційної інтеграції: наука, уряд, громади та бізнес працюють узгоджено для сталого використання лісових ресурсів [12; 13].

Щодо нормативно-правового забезпечення ефективного використання побічного лісокористування, приклади Франції та Німеччини демонструють високий рівень правового регулювання, що поєднує охорону ресурсів з економічною вигодою.

У Франції правова база побічного лісокористування інтегрована до Лісового кодексу (Code forestier), який передбачає регулювання збору дикорослої продукції — грибів, ягід, лікарських рослин — у контексті права власності на лісові ресурси. Визначено правила комерційного збору, обмеження на кількість, сезони та методи заготівлі. Також передбачено адміністративну відповідальність за незаконний збір. Закони підтримуються регіональними планами управління лісами (Plan Simple de Gestion), у яких прописується частка недеревних ресурсів у структурі продуктивного

потенціалу. Крім того, державна служба ONF (Office national des forêts) координує інтеграцію НДЛП у плани сталого лісокористування.

У Німеччині побічне лісокористування регулюється на рівні федерального законодавства через Федеральний закон про ліс (Bundeswaldgesetz), а також на рівні земель (Landeswaldgesetze). Закони гарантують громадянам право на рекреаційне збирання грибів, ягід і трав для особистого використання, але водночас чітко розмежовують комерційний збір, що потребує спеціального дозволу та реєстрації. Німецька нормативна система також включає правила сертифікації сталого збору, підтримані стандартами FSC та PEFC, а екосистемні послуги НДЛП враховуються в стратегіях «зеленої» економіки. Така правова чіткість дозволяє ефективно поєднувати економічну вигоду з екологічною відповідальністю.

У сфері оподаткування побічного лісокористування приклади Швеції та Італії демонструють різні, але ефективні підходи до фіскального регулювання, які стимулюють сталий збір та переробку недеревних лісових продуктів (НДЛП), одночасно забезпечуючи надходження до бюджетів та контроль за тіньовою діяльністю.

У Швеції дохід від побічного лісокористування (наприклад, збір ягід, грибів, березового соку) оподатковується як частина доходу від samozайнятості або малого підприємництва. Для сезонних збирачів діють спеціальні податкові режими: якщо річний дохід не перевищує встановлений поріг (приблизно 20 000 SEK), оподаткування не застосовується. Крім того, існує система зниженої ставки ПДВ (6–12%) на продукцію природного походження, що сприяє розвитку мікробізнесу у сільських районах. Такий підхід знижує адміністративне навантаження і дозволяє легалізувати діяльність дрібних збирачів.

У Італії реалізовано систему податкових пільг для агро- та лісопідприємств, які займаються заготівлею і переробкою НДЛП, зокрема лікарських рослин, трюфелів, кори, меду, ароматичних трав. Ці суб'єкти можуть обрати спрощену систему оподаткування, яка передбачає знижені

ставки прибуткового податку та соціальних внесків. У деяких регіонах (наприклад, Тоскана, Умбрія) місцева влада встановлює фіксовані щорічні збори за право на збір певних видів ресурсів, які замінюють податок з доходу. Така модель стимулює офіційний облік продукції та наповнення місцевих бюджетів, одночасно забезпечуючи контроль за перевикористанням лісових ресурсів [17].

ВИСНОВОК

Таким чином досвід європейських країн переконливо демонструє, що успішний розвиток побічного лісокористування ґрунтується на інтеграції економічних, екологічних та соціальних інструментів. Польща та Латвія доводять ефективність кооперативних моделей і залучення фінансування через європейські програми розвитку сільських територій. Приклади Фінляндії та Португалії яскраво свідчать, що поєднання культурних традицій, державної підтримки та сучасних цифрових рішень сприяє формуванню стабільних ринків НДЛП, стимулює місцеву зайнятість і створює додану вартість. Особливо цінним для України є запровадження системи платежів за екосистемні послуги (PES), що вже успішно працює у Німеччині та Португалії, підкріплюючи збереження лісів ринковими механізмами.

Крім того, успішні приклади Італії та Іспанії демонструють важливість сильного інституційного забезпечення: регіональні агенції, публічні реєстри ресурсів, системи ліцензування та контролю, а також залучення науково-дослідного потенціалу й місцевих громад формують ефективну екосистему управління побічним лісокористуванням. Для України це означає необхідність створення прозорої нормативно-правової бази, підтримки кооперації, сертифікації та навчання збирачів, а також стимулювання розвитку державно-приватного партнерства й екотуризму. Запозичення таких комплексних моделей здатне перетворити НДЛП на стійке джерело доходів для сільських територій та інструмент збереження природних екосистем.

Аналіз правових та фінансових підходів різних країн ЄС свідчить про те, що ефективне регулювання побічного лісокористування базується на поєднанні чіткої правової бази, гнучких адміністративних механізмів та стимулів для офіційної діяльності. Приклади Франції та Німеччини демонструють важливість врегулювання питань власності, збору та комерційного використання недеревної лісової продукції через комплексне законодавство та систему контролю, що підтримується планами сталого управління та міжнародними стандартами сертифікації. Це дозволяє зберігати природні ресурси, забезпечуючи одночасно економічну вигоду для місцевих громад.

Література

1. FAO. The State of the World's Forests 2018. Forest pathways to sustainable development. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/f8b1c590-8521-43f9-85c8-ef0e66144dcb/content>. (дата звернення: 12 червня 2025 р.).
2. Chao S. Forest peoples: numbers across the world. Moretonin-Marsh, UK: Forest Peoples Programme, 2012.
3. FAO. State of the World's Forests 2016. Forests and agriculture: land-use challenges and opportunities. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/74b4394d-b389-4450-a4d7-bd37ab751c31/content> (дата звернення: 12 червня 2025 р.).
4. Коваль Я. В., Бондар В. С., Голуб О. А., Лицур І. М., Бабич Р. Б., Антоненко І. Я. Проблеми збалансованого лісокористування в системі сталого розвитку: Моногр. /за ред. Я. В. Коваль. Київ: Наук, світ, 2005. 211 с.
5. Дребот О.І. Формування системи екологічного менеджменту на підприємствах лісового комплексу. *Сталий розвиток економіки*. 2009. № 20. С. 157–161.
6. Карпук А., Шестак М. Еколого-економічна ефективність лісокористування: напрями та механізми підвищення. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2015. Вип. 2015. С. 165-172. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/epod_2015_2015_19 (дата звернення: 12 червня 2025 р.).

7. Фурдичко О. І. Формування сучасних еколого-економічних відносин у галузі українського лісівництва. *Економіка України*. 2014. № 10. С. 67–78.

8. Голуб О. А. Напрями підвищення ефективності управління лісокористуванням. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2013. Вип. 2013. С. 83-88. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000695096> (дата звернення: 12 червня 2025 р.).

9. Бандерич, В. Б. Недеревна продукція (нп) лісогосподарських земель як складова ресурсного потенціалу. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 2(6). С. 173-179. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/96279> (дата звернення: 30 травня 2025 р.).

10. EUstafor. New report on non-wood forest products for people, nature and the green economy. URL: <https://eustafor.eu/new-report-on-non-wood-forest-products-for-people-nature-and-the-green-economy/> (дата звернення: 26 травня 2025 р.).

11. Marko Lovrić, Riccardo Da Re, Enrico Vidale, Irina Prokofieva, Jennifer Wong, Davide Pettenella, Pieter Johannes Verkerk, Robert Mavsar. Non-wood forest products in Europe – A quantitative overview. *Forest Policy and Economics*. 2020. Vol 116. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2020.102175>.

12. Borelli T., Hunter D., Powell B., Ulian T., Mattana E., Termote C., Pawera L., Beltrame D., Penafiel D., Tan A., Taylor M., Engels J. M.M. Born to eat wild: an integrated conservation approach to secure wild food plants for food security and nutrition. *Plants*. 2020. № 9(10). DOI: <https://doi.org/10.3390/plants9101299>.

13. FAO State of the World's Forests. URL: <http://www.fao.org/3/i3710e/i3710e.pdf> (дата звернення: 30 травня 2025 р.).

14. Sheppard J.P., Chamberlain J., Agúndez D. et al. Sustainable Forest Management Beyond the Timber-Oriented Status Quo: Transitioning to Co-

production of Timber and Non-wood Forest Products—a Global Perspective. *Curr Forestry Rep.* 2020.№ 6, С. 26-40. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40725-019-00107-1>

15. The European Green Deal.Striving to be the first climate-neutral continent. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (дата звернення: 30 травня 2025 р.).

16. The common agricultural policy: 2023-27. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27_en (дата звернення: 16 червня 2025 р.).

17. Forestry explained. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/sustainability/forestry/forestry-explained_en#theeuforeststrategy (дата звернення: 16 червня 2025 р.).

18. EU rules against illegal logging. URL: https://environment.ec.europa.eu/topics/forests/deforestation/eu-rules-against-illegal-logging_en (дата звернення: 16 червня 2025 р.).

Reference

1. FAO (2018), “The State of the World’s Forests 2018. Forest pathways to sustainable development”, available at: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/f8b1c590-8521-43f9-85c8-ef0e66144dcb/content> (Accessed 12 June 2025).

2. Chao, S. (2012), *Forest peoples: numbers across the world*, Forest Peoples Programme, Moretonin-Marsh, UK.

3. FAO (2016), “State of the World’s Forests 2016. Forests and agriculture: land-use challenges and opportunities”, available at: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/74b4394d-b389-4450-a4d7-bd37ab751c31/content> (Accessed 12 June 2025).

4. Koval, Ya.V. Bondar, V.S. Holub, O.A. Lytsur, I.M. Babych, R.B. and Antonenko, I.Ia. (2005), *Problemy zbalansovanoho lisokorystuvannia v systemi*

staloho rozvytku [Problems of balanced forest management in the system of sustainable development], Nauk, svit, Kyiv, Ukraine.

5. Drebot, O.I. (2009), "Formation of an environmental management system at forestry enterprises", *Stalyi rozvytok ekonomiky*, vol. 20, pp. 157-161.

6. Karpuk, A. and Shestak, M. (2015), "Ecological and economic effectiveness of forest usage: directions and mechanisms of improvement", *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia*, vol. 2015, pp. 165-172, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epod_2015_2015_19 (Accessed 12 June 2025).

7. Furdychko, O.I. (2014), "Formation of modern ecological and economic relations in the field of Ukrainian forestry", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 10, pp. 67–78.

8. Holub, O.A. (2013), "Areas for improving the efficiency of forest management", *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia*, vol. 2013, pp. 83-88, available at: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000695096> (Accessed 12 June 2025).

9. Banderych, V. B. (2021), "Non-timber products (np) of the forestry lands as a component of the resource potential", *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, vol. 2(6), pp. 173-179, available at: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/96279> (Accessed 30 May 2025).

10. EUstafor. (2021) "New report on non-wood forest products for people, nature and the green economy", available at: <https://eustafor.eu/new-report-on-non-wood-forest-products-for-people-nature-and-the-green-economy/> (Accessed 26 May 2025).

11. Lovrić, M. Da Re, R. Vidale, E. Prokofieva, I. Wong, J. Pettenella, D. Verkerk, P. J. and Mavsar, R. (2020), "Non-wood forest products in Europe – A quantitative overview", *Forest Policy and Economics*, [Online], vol. 116, doi: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2020.102175>.

12. Borelli, T. Hunter, D. Powell, B. Ulian, T. Mattana, E. Termote, C. Pawera, L. Beltrame, D. Penafiel, D. Tan, A. Taylor, M. and Engels, J. M.M.

(2020), “Born to eat wild: an integrated conservation approach to secure wild food plants for food security and nutrition”, *Plants*, [Online], vol. 9(10), doi: <https://doi.org/10.3390/plants9101299>.

13. FAO. (2014), “State of the World’s Forests”, available at: <http://www.fao.org/3/i3710e/i3710e.pdf/> (Accessed 30 May 2025).

14. Sheppard, J.P. Chamberlain, J. and Agúndez, D. (2020), “Sustainable Forest Management Beyond the Timber-Oriented Status Quo: Transitioning to Co-production of Timber and Non-wood Forest Products—a Global Perspective”, *Curr Forestry Rep*, vol.6, pp. 26–40, doi: <https://doi.org/10.1007/s40725-019-00107-1>.

15. An official website of the European Union. (2020), “The European Green Deal.Striving to be the first climate-neutral continent”, available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (Accessed 30 May 2025).

16. An official website of the European Union. (2022), “The common agricultural policy: 2023-27”, available at: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27_en (Accessed 16 June 2025).

17. An official website of the European Union. (2025), “EU Forestry explained”, available at: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/sustainability/forestry/forestry-explained_en#theeuforeststrategy (Accessed 16 June 2025).

18. An official website of the European Union. (2025), “EU rules against illegal logging”, available at: https://environment.ec.europa.eu/topics/forests/deforestation/eu-rules-against-illegal-logging_en (Accessed 16 June 2025).

Стаття надійшла до редакції 02.07.2025 р.